

ESTAR + GERUNDI EN CATALÀ ANTIC

Ès ben coneguda la funció del verb *estar* quan s'uneix amb el gerundi per a l'expressió d'un aspecte duratiu; en el català medieval en trobem exemples, bé que no tan abundants com en la llengua castellana en el mateix període.

Cal afirmar, primerament, que amb el gerundi *estar* serveix per a expressar una situació no solament durativa, sinó activa. El caràcter imperfectiu i actual de l'acció es posa en relleu d'una manera particular en aquesta perífrasi.

L'ús simple del verb pot alludir, naturalment, a una situació objectivament igual, però ho fa d'una manera menys intensa i clara des del punt de vista de l'aspecte. Cal no oblidar que els temps de la conjugació normal poden referir-se, no solament a l'acció actual, sinó a l'habitual, la qual cosa els lleva un caràcter tan clar i net, des del punt de vista de l'aspecte, com el que s'aconsegueix amb la construcció amb gerundi.

El punt de partida és, naturalment, l'existència dels dos elements de la perífrasi amb sentit independent. I encara més, quan *estar* designa una idea de lloc clarament perfilada. Ací, en els quatre exemples que segueixen, *estar* va acompanyat de clares determinacions locals i separat del gerundi, el qual no pot interpretar-se, doncs, com si fos fusionat amb el verb en mode personal:¹

1. Els exemples citats pertanyen als següents texts literaris, tots, llevat el darrer, publicats dins la col·lecció *ENC*:

LLULL = RAMON LLULL, *Llibre d'Amic e Amat — Llibre d'Ave Maria*, Text per MARÇAL OLIVAR, Introducció i notes de Mn. SALVADOR GALMÉS (B. 1927).

LLULL, *Poesies* = RAMON LLULL, *Poesies*, Text, notes i glossari de RAMON D'ALÒS-MONER (B. 1925).

Meravelles = RAMON LLULL, *Llibre de Meravelles*, A cura de Mn. SALVADOR GALMÉS (B. 1931).

MUNTANER = RAMON MUNTANER, *Expedició dels catalans a Orient*, Text, introducció, notes i glossari de Ll. NICOLAU D'OLWER (B. 1926).

EIXIMENIS = FRANCESC EIXIMENIS, *Contes i Faules*, Text, introducció, notes i glossari de MARÇAL OLIVAR (B. 1925).

«e en aquella muntanya stech longament remenbrant ço que havia après» (*Meravelles*, 159, 1-2).

«e en aquella cambra volc que lo frare estegués tots los temps de sa vida adorant e contemplant Nostra Dona, plena de gràcia» (*LULL*, 117, 16-19).

«hi en aquell mateix temps los ribalts stan en les plasses juguant a la grescha» (*CANALS*, 112, 21-23).

«e en aquella hora que ells venien l'ermità estava davall l'arbre dient ses hores» (*Tirant*, 129, 27-28).

Si subsisteix la separació dels dos elements però *estar* no té sentit local, ens trobem més prop de la veritable perífrasi, com en els casos següents:

«així ens aconseguirà fugent com estant» (*EIXIMENIS*, 97, 3-4).

«E no era merauella, per que estigué dotze anys servint» (*CORELLA*, 337, 931-932).

Finalment, quan els dos elements estan junts i s'ha perdut el sentit locatiu, ens trobem ja, en general, davant la perífrasi durativa. El verb en gerundi és imperfectiu o perfectiu, bé que els límits entre ambdues classes no són sempre clars. Per altra banda, no cal dir que en el segon cas la perífrasi dóna al verb un aspecte imperfectiu o duratiu. En tots els exemples que segueixen és clar el valor imperfectiu dels verbs en gerundi.

«E així com tots estaven esperant» (*MUNTANER*, 194, 5).

«qui tostemps estava cantant e alegrant-se» (*EIXIMENIS*, 21, 16-17).

«que a la porta de la lliça stava sperant la exida de aquells mals hòmens» (*Curial*, 82, 13-14).

«E estant imaginant en açò» (*Curial*, 33, 16).

«Curial stava sperant si Melchior li aportava alguna bona nova» (*Curial*, II, 273, 6-7).

«e tota la nit estigueren llegint» (*Tirant*, 128, 19).

«trobaren que lo Comte estava aconhortant la Comtesa» (*Tirant*, 33, 4-5).

Quina és la relació de l'ús que acabem d'estudiar amb el de *estar* + participi, adjectiu o locucions equivalents? En tots els casos, hom posa en relleu el caràcter actual de la situació expressada. El valor duratiu també és comú, bé que amb el participi, encara que amb molta menys freqüència que en la llengua moderna, destaca, a vegades, el valor perfectiu d'estat

CANALS = ANTONI CANALS, *Scipió e Aníbal — De Providència — De Arra de Anima*, A cura de MARTÍ DE RIQUER (B. 1935).

Curial = *Curial e Güelfa*, vols. I i II, A cura de R. ARAMON I SERRA (B. 1930-31).

Tirant = J. MARTORELL i J. M. GALBA, *Tirant lo Blanc*, I, Tria del text, introducció, notes i glossari de J. M. CAPDEVILA I DE BALANZÓ (B. 1926).

CORELLA = J. ROIÇ DE CORELLA, *Obres*, Ed. de R. MIQUEL I PLANAS (Barcelona, Biblioteca Catalana, 1913).

aconseguit i fins s'arriba a expressar el procés verbal en un sentit d'aorist històric.

La diferència fonamental és, naturalment, que amb el gerundi s'expressa una situació més aviat activa, un procés en el seu desenrotllament; si es tracta d'un verb d'estat, aquest és expressat d'una manera semblant a com ho és un procés, sense que es perdi, però, el caràcter d'estat. Amb el participi o adjectius i locucions equivalents la situació designada és, en canvi, predominantment passiva.

Ès perceptible en els exemples indicats un aspecte duratiu o imperfectiu més clar i enèrgic que en l'ús dels corresponents temps simples del verb. A vegades hom pot parlar, potser, d'una tonalitat *intensiva*, d'acord amb Chmeliček: així, alguns dels freqüents exemples amb *esperar*.²

També un exemple com *qui tos-temps estava cantant e alegrant-se* pot considerar-se relacionat amb el matís *pflügen*, o sigui, amb idea d'habitud o costum, que assenyala Chmeliček. Sempre, però, apareix clar un valor imperfectiu indiscutible.

Com a exemple amb *ésser* amb el mateix sentit que *estar*:

«Aquella fembra era cavalcant en .i. paleffrè» (*Meravelles*, 77, 19-20).

Hom recordarà ací la importància de les formes derivades de *sedere* del castellà antic, que no trobem en català.

Lyer posa en relleu la raresa de la construcció *esse* + gerundi en tota la Romània. Generalment, afegeix, equival al verb simple.³

En l'obra que hem citat suara es parla de la perífrasi amb *estar* i s'assenyala la seva màxima importància en castellà i portuguès, durant l'Edat mitjana. En català i en provençal, diu Lyer, no és freqüent, la qual cosa hem pogut comprovar en la primera de les dues llengües. Segons el mateix autor, és essencial a la perífrasi l'expressió d'un aspecte imperfectiu, del qual depenen altres valors, menys generals i importants, com el duratiu, intensiu, iteratiu, etc. Com a exemple d'intensiu posa un exemple de Bernat Metge:

«estaran trufant e dient moltes pegueses» (BERNAT METGE, 36, 37; LYER, *op. cit.*).

Contra el que opina Lyer, però, i d'acord amb gairebé tots els altres autors que han estudiat la nostra perífrasi en qualsevol de les llengües

2. Vegeu l'important estudi de l'autor indicat, HANS CHMELIČEK, *Die Gerundialumschreibung im Altspanischen zum Ausdruck von Aktionsarten* (Hamburg 1930).

3. STANISLAV LYER, *Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes* (Paris 1934), 197.

romàniques, al costat de l'aspecte imperfectiu i en íntima relació amb ell es fa sensible, també, una idea de duració amb més claredat i intensitat que en l'ús no perifràstic del verb. Per altra banda, una investigació sobre el valor fonamental i derivats de *estar* + gerundi en tota la Romània ha de partir d'un estudi profund sobre el gerundi, del verb *estar* i del mode d'acció dels verbs emprats en la perífrasi. Des d'aquest darrer punt de vista i a partir de la distinció fonamental entre verbs perfectius i imperfectius hom pot distingir diferents matisos, des d'accions puntuals — com *disparar* — que donen necessàriament un valor iteratiu a l'expressió, fins a altres, com *estimen*, que per la mateixa natura de la idea expressada no s'empren, en general, en la construcció. El verb *estar*, per la seva part, no perd el seu valor com a auxiliar estatiu. Cal assenyalar, en aquest sentit, la funció actualitzadora de la perífrasi, anàloga — fins a cert punt — a la que s'obté amb el participi o altres construccions afins.

Respecte a la relació amb l'altra perífrasi imperfectiva que també trobem en català antic, *anar* + gerundi, és discutible que allò que la distingeix fonamentalment de la que és objecte del nostre treball en el conjunt de la Romània sigui un caràcter de moviment en els verbs amb gerundi, puix que els mateixos verbs poden emprar-se, en general, en les dues construccions. Discrepant, també en aquest punt, de Lyer, creiem que la diferència cal cercar-la en la idea de moviment que aporta el verb *anar*, que li permet una expressió característica de certs valors, com un *augmentatiu* o *continuatiu*, quan ho fa possible la natura de la idea expressada pel verb en gerundi.

La importància de la perífrasi amb gerundi en castellà antic, com ho és en el modern, ha estat sovint remarcada. Recordem els interessants estudis que li han estat dedicats: en primer lloc, el ja citat de Chmeliček i també el de Spaulding.⁴

En català antic *estar* substitueix *ésser* fora de la construcció amb gerundi, quan es tracta d'accentuar la duració d'un estat, des del segle XIII.⁵

Amb tot, els exemples són rars en el XIII i àdhuc al XIV. Amb el gerundi tampoc no és freqüent abans de la segona meitat del segle XIV.⁶ Després, com és ja sabut, s'incrementa l'ús de *stare* com a auxiliar o copulatiu, sense arribar, però, a l'abundància i al valor més avançat de l'*estar* castellà.

Prescindim d'una comparació amb les altres llengües, per a les quals no posseïm elements suficients o bé no ofereixen cap particularitat en

4. R. F. SPAULDING, *History and Syntax of the Progressive Constructions in Spanish* (Berkeley, Univ. of California, 1926), 229-284.

5. STANKO SKERLI, *Syntaxe du participe présent et du gérondif en vieil italien* (Paris 1926).

6. SKERLI, 199-201.

aquest aspecte. Skerli assenyala, en la seva obra citada, que ni el francès ni el provençal antics no ofereixen exemples de l'ús de *stare* amb el gerundi, la qual cosa ve a coincidir amb les afirmacions de Lyer, de què hem parlat darrerament.

La perífrasi que es formava — com ara — amb el verb *anar*, abunda, sobretot, amb verbs imperfectius :

«adormí'm anant pensant» (*Tirant*, 117, 6).

Les diferents modalitats d'una acció repetida són expressades millor amb *anar* que amb *estar* ; i més encara, l'acció progressiva :

«no és culpa d'aquells d'on vos anats clamant» (LLULL, *Poesies*, 79, 128).

«segons que Ramon ho va ara començant» (LLULL, *Poesies*, 111, 804).

JOSEP ROCA I PONS

Universitat d'Indiana, Bloomington.
Societat Catalana d'Estudis Històrics.